

Ez dakit nundik nora ibilliko naizen.
Ez dakit zer esateko hartu dudan luma
Baiña ba dakit, oso ondo jakin ere, zer-
gatik hartu dudan.

langilleen kasta galdua

jose azurmendi

Baratzako larrosak eta harri landuzko gurutzea begiratzen nengoela, eskale bat urreratu zait jateko eske. Gizajoa, errenarena egiten hasi da, ikusten nuela konturatu denean. Baiña ez, zeukan errenik batere, ni ikusteak ekarri ez badio beñipein. Harri landuzkoak iruditu zaizkit orduan gure gurutzeak, larrosa artean dauden gurutze. Baiña nolako humillazioa gizon batentzat jaten ematen dionari berari gezurrezko nahigabeak azaldu beharra! Ausaz, nire errukia zirikatu nahi izan du bere zurikeriaz. Dena dela, egiazko nahigabeak agertze-ko lotsa zen, nahigaberik franko ba du eskera behartua dagoen gizonak-eta.

Umeak diranean eskua luzatzen dizutenak... ta gizonak direnean, lotsaz eta humillazioz betetzen zera zeu ere, jesto honen humillagarriaz oharturik. Miseriaren pipi zitalak arrokeria bera jaten du nunbait.

Sartu naiz ifioiz Kanpazar-tik Mondragoe-ra autostopean. Irakurleak dakienez —noizpait handik igarotzeko zorigailtoa gaineratu bazaio beintzat— zaborreria mordo ederra dago Arrasate-ra ongietorria ematen, ke lizuna dariola. Ta kirats bat, bai, deabruak itotzekoa. Han zebillen, ba, zikin artean, prakak jantzi arren giza itxura askorik sobratzen ez zitzaion norbait, txatarra ta erreus billa. Karreatzeko karidadea egiten zidanak, parre eragitekoa ere egin nahi izan zidan nunbait eta, errukarri haren bizkarretik iseka egiten hasi zen nire jauna: “horretxek atera baietz beste ifiorik Espaiña-n atera ezindako petroleoa”. Eta nik, ez dakit, baiña seguru asko parre egingo nuen, nire artean pentsatzen banuen ere: “. . . la ley de la vida / que es vivir como se puede”.

Fidel Castro-k izutu zuen beste bati egin nion autostop halako batean. Gizon harentzat ez dago pakea bezelakorik. Politika? Handik bizi direnentzat hori. Berak ez du segurantzia ta pakea besterik eskatzen. “Dirua egiteko ta lan egiteko pake garantiak”. Oporjeta, erreboluzioa eta gaitzentzeko saltsak lanik ez egiteko aitzaki hutsa ditugu. Eta azkenik, erremate eder hau: “Ondo dakidalako esan dezaizuket: langille jendea, oso jende zitala da, zital eta gaizto”. Harek hurbildik ezagun ditu bere lantegietako gizonak eta ba daki zenbateraino dauden zikoztuak, arrotuak, bekaizkeriaz erreak eta nik dakit zenbait birtute suertez dotatuak. Besteak baidira ifernua.

Zer nahi duzu? Besteren automobillean ninjoan. Orduan akordatu nintzan zakur zaunkalariak ixiltzeko ez dagola okela puska bat botatzea bezelakorik. Eta ez dakit, La Mennais, Lacordaire ala zeinek honelako zerbait esaten duen.

“Ba, ni ere fabrikanteen seme naiz”, esatea besterik ez zitzaidan bururatu. Erantzunik ez. Esan bezain laister damutuko nintzan, astirik izan banu, ze, nire lagunarena baiño milla aldiz gizonago sentitu nuen neure burua. beingoan, eta ez.

Gizon harek ere izango zuen ba bere arrazoi puska edo pixka! Erabat oker dabillen gizon gutxi da. Borondate makurrez dabillenenik, beñipein.

Baiña ni galdekizunez betetzen nau halako jendearekin hitzegiteak. Eta batez ere norainoko egia ote duten jakiteko garramura itsuak urratzen dizkit begiok. Ohiturak eta noiztenka nekeak ere

bai osatzen naute, halere. Osatu esan al dut? Ez, osatu ez: hoiturak hoitu egiten gaitu; beraz, osatzeko bidea itxi.

Izan ere kontzientzia falta honek bete betea daukagu aidea. Irrati telebistetako iragarpenak, lansariak, elizak, eta kanposantuak berak. Ugaritasunean omen dago gustoa-ta, bapo. Harridura gaitzaren gaitzegiz parre egin besterik ezin dugu halako batean: 70.000 peztako eraztuna erregalatu diola kontatzen zidan lehengoan mutil batek emaztea zenbateraino maite duen frogatzeko. Eta nire artean, ez diola purgatorio makala erregalatu pentsatzen nuen.

Honelako xelebrekeriok —nolabait mintza behar— niretzat ez daukate xelebrerik batere. Langilleak fabriketan sartzen ikusten ditudanean ezin ahaztu dut orain hamaika urteko goiz batez halaxe sartu zela nire aita zena, atzera ez irtetzeko. Lanerako bizi zen, lanak eraman zuen. Ta zeñi inporta dio ezer? Langille bat gehiago zen eta bat gutxiagok ez du inor larritzen. Haren karnet edo nor-agiriak seiñalitzen zion zenbakia besterik ba al zen ba gizonarentzat? Noiznahiko edozein lan-istripuk irunsi zion bizitza. Gaur haren odolak busti zuen lurraren gainean joaten eta etortzen direnak ez dira asko gogoratzen. Dana dalakoak zahartzaroko atsedena ere ukatu egin zion.

Ta zer lagatzen die ba millaka langille pobre hoieri, izen hoiberik ez daukagula bizitza deritzaiogun eta heriotzago den zerbait baiño? Nahiko lan dute, honezkero, bizitzari eustea bera. Lan egin behar, halere, bizia zor diegunok ez kargatzeko. Hau dute bizitzaren azkeneko axioa. **Senectus ipsa morbus.**

Hamaika aldiz entzun dut gizarte kontzientzia asko azkartu dela azken urteotan. Eta gehiegitan esan didate langilleen bizimodua bospasei bider hobetua dugula ere. Hala izango al da, ezpaidut ikusten, sinistu ezin dut nik. Beraz, lantegietatik irteten diren kotxe dotoreekin (ez langilleenak) suertatzen naizenean, beste edozein langillek irten lezakeala nire aitaren modura pentsatu ta aurrera segitzen dut. Hillik daude, ba, hillik. Oñak eta besoak mogitzen dituzte, bai, ta hilda daude barrutik. Lantegitik etxerakoan bizikletaren pedalak etsipen aulez eragiten begiratuta, gaiotik ura ateratzen dabillen asto begi estaliarekin (barkatu!) konparatzen ditut.

Ez ditut nik langilleak besteak baiño maiteago. Ez dauzkat hobetzat. Guztion artean banatuta dauzkagu, noski, kulpak eta culpa ez direnak. Halere... Danak arrazoia izan, baiña batzuek ezin hartaz baliatu. Denok arrazoi falta ere, baiña bai ederki diximulatu batzuek!

Bizitza, lan ta jornalaren zirkulu itsuan diardu langilleak noriako asto itsuaren antzeko jirabira beti berdinean. Gora egiteko hegoak

ebakita dauzka, lan egin, saria irabazteko, ta irabaziak, bizitzeko dituzte, noski. Bizi, berriz lan egiteko... Ez zaie beste ezertarako ailegatzeten-eta.

Harek eta besteak zirkulu hau eten zutela esango zait. Eta erantzungo dut, danak egin dezaketen zerbait balitz ez genituzkeala gogoratuko bat eta bi hoiek, halakok eta bestelakok egin arren. Beharbada, gaurko zirkuluak atzokoak baiño arradio luzeagoa du. Hots izan dezake gaurko langillearen bizimoduak atzokoaren aldean itxura ona. Baiña niretzat ez dago benetako aurrerapiderik zirkulu hori etetzen ez den artean. Alegia, langillearen izpiritua preso daukan materiaren presondegia eratxi behar dugu. Langillearen izpiritua materia menderatzen alegintzen da egun eta ordu guztietan. Ta azkenerako materia honek preso arrapatzen du izpiritua bera, alde guztietan ekaia besterik ikusten ez duen ezkerero.

Eta gizonak asto, edo asto itsu beintzat, ez garela ba dakigun ezkerero, hau bere kulpaz gertatzen dela esatea gauza ximpleegia dirudit. Suezian-ta, USA-n-ta, URSS-en-ta, aspaldi menderatu omen zituzten txikerkeria hoek. Halabaiñan, ez bainaiz iñoiz fedetan sobrate ibilli, nire baitezpadako zalantzekin gelditzen naiz.

* * *

Progresismua modan dago. Baiña aurrerazaletasun honek (ez nago kontra, ez horixe!) ez ote digu individuotasunaren galera ikaragarria ekarri? Nortasuna galdu dugu, apika, ta gizarte arazoetan txit **aurreratuak**, atzean gelditzeko indarrrik ez daukagulako gabiltza. Askoren aurrerazaletasunak eta ezkerreara beharrak nolako muiña duen jakin beharko litzake. Esate baterako, sozialismoa eredu. Rikardo Arregi-k bein batean zion bezala, sozialismoa modan dago ta danak izan nahi dute sozialista. Sozialismoa zer dan, ordea, gutxik jakin. Bedeinkatuak aurrerapen eta aurreramin guztiak. Eta berriz galdetzen dut: zertan aurreratu dugu? Literatura soziala irakurtzen ordu luzeak pasa ta gero nire aitak tutik ez zuela ulertuko otutzen zait. Hitzak bai, ulertuko zituen. Baiña hitz jario hau guztia arrotz egingo zitzaiola ez dut dudarik. Egin dugun hainbeste gauzarekin ez dugu hasi, hasi ere ez, beharrezkoen genuena: langilleari hurbildu, haren baitan harekin berdindu.

Sekulako analisis xorrotx eta kritika bixiok, asmo ta erabaki lillugarriok estrainio egiten zaizkie langilleeri. Proba egin dut. Eta txino mintzatzea da. Poesia soziala? Irakurri diet Otero-rena, Zelaya, Alvarez, Figuera, Aresti, ta zer esan nahi duen galdetu didate. Poesia

bikaña da, seguru: baiña irakurtzen dutenak eskuan whisky ta alde-
menean tokadiskoa zituztela irakurri dute. Ikusi al duzute ifior fabri-
kara bidean patrikatik "Harri ta Herri" edo ateratzen? Duroko nobe-
laxkak, bai, makña bat.

Eta nobela sozialak? Haietako sua ta putza ikusi ezkeru, ta hango
gizonen erabagimendu trebeak, etxera joan ta goiz berriari itxarotea
asko dela pentsa genezake. Eta goizak bat eta bi ezezik dexente
gehiago joan eta etorri arren, gauak, datorrenean, betiko illuntasun
tristez estaltzen ditu pobreen etxeak. Argiaren kontadorea, txiroen
etxeetan, fiskal bat gehiago baita. Argia dagonean, jakiña.

Erruz egin dugu kritika. Aurrean izan dugun gehientsuena txi-
kitu dugu ta baztertu. Agian, hitzegitearekin obratu egin dutela
pentsatzen dutenetakoak gera. Mende batzuek dela, hitzetan labor
eta egiteetan luze omen gñan. Ohitura onak ez galtzeko-edo hau ere
txikitu egin dugu, segurutik.

Inkonformismu gordin hau bidezko zaio gaztezaruari. Ezin gelditu
gintezke, halere, kritika hutsean. "No es aquello acabar los negocios,
sino acabar con ellos", aholkatuko liguke Gracián-ek.

* * *

Ez dute txinbeletak ekartzen udaberria, ta bai aldrebes. Guk
kritika, literatura, poesia, ta gehienez ere filosofia sozial ugari egin
dugu. Alegia, txinbeletak. Egin, ostera, egin esaten dena ta nire aita-
ren gisako edozein langillek uler zezakean arrazoi bakarra, hori
ahaztu egin zitzaigun. (Zahartzen hasi naiz, ausaz). Txitak ere pozik
ibiltzen dira bazterrik bazter, xoro, belar guztietan mokoka, bizitza
estreinatzearen pozez. Oillo zaharra ordea, ta filosofia jakin gabe,
kabira erretiratzen da ta ez du kakarazka egiten egun aurretik.

Komunisten antikapitalismoak eta kapitalisten antikomunismoak
(batzuek besteen kontra karraxika entzun artean ez da erreza zer
diren antzematea), beste anti gehienak bezalaxe, hitz borobil insus-
tantzialak beste ezer ote diren garbitasunik ez dut ateratzen. Niretzat,
atzo ta gaurko diferentziak ez dira gauza apartekoak: mixerari be-
giratu ta bidea segitu, egiten genuen atzo. Eta gaur, zaunka egin,
axatu, parra parra erruki hitzak jaulki, protesta egin, kitarra jo.
Atzo, demagogia, mixeria ukatu, zeregñik ez zegoela-ta geure bu-
ruak engañiatu. Eta demagogia, gaur, mixeria konfesatu ta hartaz
poz hartu, zerbait egin dugula-ta, berriz ere, geure buruak engañiatu.
Goza ditzagun, patxadaz exerita, gure atrebentzien pozak belarri xu-

loetan egiten dizkigun kilimak. Hamlet-en, hitzak, hitzak, hitzak...

Halafede, Bladi Otero-ren "Gehientasun Handienari" zuzendutako poesiak, eta pakearen eta hitzaren eskabideak ilusio triste ez direla sinetsi nahi nuke. Ta ez dut indarririk. Esaten ta egiten dugun guztia bufoikeriak ez beste zerbait ba ote den kezka urratzen nau.

Bai, Aresti adiskidea:

**"baina nik
esanen diet
poesia
mailu bat
dela".**

Bai, Gabriel, garaiz atera dituzte kontuak: mailuari kirtena kendu diote.

Makina ez izaten lagundu beharko diogu langilleari, ifoiz poesiari irakurriko badu. Ez du pakerik behar, arik eta segurantzirik ez izan harena ez dela aberiatutako erramintaren pake hilla izango. Gudu ekartzera etorri zen Langillea. Maitasunezko gudu, baiña gudu. Hitza, ordea? Langilleak, premiazkoa du hitza, gizon izateko. Kendu zaiona ematea nahiko da.

Jakin egin behar da hitza erabiltzen, abotsa, pentsamentuaren azala izan beharrean, aberearen orru izan ez dedin. Beraz, pentsamentua da langilleari hainbat ariñen zor diogun lansaria. Honen gainean eraikiko dugu zuzentasun kontzientziaren torrea.

Nik ez dakit ze teknika erabili den langille hoi buruak hustu ta gero batzuei komeni zitzaien iturriko urez betetzeko. Kristautasun arras gaizki ulertu baten egitada ez omen da tranpa xamurrena izan. Jendeari norberaren eskubideez baliatzeko eskubide ta obligazioa ahaztuerazi diogulako. Ez baiditezke sakrifika eskubideok zerbait hobegatik ez bada. Ta guk mundu hau deabruari uzteko tentazioa daukagu, zeruko zorionaren truke.

Edozeinek esango luke langille taldeak mogitzen hasi direla, hainbeste zalaparta ikusita. Beingoaz harturik dutela beren eskubideen kontzientzia. Eskubideena? Beharbada. Beharbada, halere, beren eskubideena baiño besteen eskubide abusoan, hau da, eskubide faltarenago da. (No hay derecho!) Gure artegatasun sozial ukakor ta kritikoa horixe merezi digu. Nahiago nuke oker banenbil. Bestela, ederki toreatuko dituenen batek manejatuko ditu, langilleok, beren borondatea egiten dutelakoan. Ta azkenengo hau izan diteke langille

klaseari egingo zaion burlarik zikiñena. Langilleen kontrako astakerietatik zerrikerietara pasako giñake, Arestik dion bezala.

Nekazariena da, ene gardiz, egoerarik penagarriena. Baserriaren gain eta inguruez poesia egitea gauza bat da. Beste bat (oso beste) bertan bizitzea. Baserriak ederrak dira herriko jaialdiak datozenean ikustalditxoak egiteko, ahal dugunean euskera garbia iturrian edatera joateko, ta euskera ez bada sagardoa. "El labrador es rey en su heredad" (Azorín). Noski baiño noskiago hala da, eta hala ere, nola denpora demokratikoetan gauden, baserrian errege baiño nahiago dute baserritarrak fabrikari esklabo. "Y el sustento de la patria son los labradores".

Izugarria agertzen zaigu gure kontzientziarik eza, pixka bat xehe ta sakon azterkatzen dugunean. Zergatik negar egin? Mirariz bizi gera, ta Jaungoiko mirarigillearen eskuak ez dira habailduko. Berriz ere izango zaio jaierrarik San Antonio Urkiola-koari.

Irudimenak asmatuko ez lituzkean diamante ta pitxiak azaldu omen ziren Gurutze Gorriaren alde Saint Moritz-en egindako gala edo jaiari. Milan-go Inter ekipoak 35 milloer bota omen zituen Luisito Suárez "erosteko". ... Aizue: ba al dakizute nola berexen zituen Varron-ek hiru gauzaok? "Goldea ez da mintzatzen, idiak marru egiten du, ta esklaboak hitz". Nola berexi hitzegin ere ezin duenean?